
Suomen talouden puinen perusta

Juhana Aunesluoma: Paperipatruunat. Metsäteollisuus sodassa ja jälleenrakentamisessa 1939–1950, SKS 2007. 285 s.

Niklas Jensen-Eriksen, Läpimurto. Metsäteollisuus kasvun, integraation ja kylmän sodan Euroopassa 1950–1973, SKS 2007. 461 s.

■ Juhana Aunesluoman ja Niklas Jensen-Eriksenin teosten valmistuttua Metsäteollisuuden maa -projekti on edennyt 3. ja 4. osaan. Tämä kattaa ajan toisesta maailmansodasta ensimmäiseen öljykriisiin.

Teosten aihepiiri on hyvin laaja. Ne käsittelevät toisaalta metsäteollisuuden kehitystä teollisuutena ja vientialana, toisaalta sen suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan ja maailmaan. Teokset luonnollisesti käsittelevät metsäteollisuuden keskeistä asemaa Suomen viennissä tarkasteluaikana. Talous- ja kauppapolitiikan kysymykset korostuvat molemmissa niteissä. Esimerkiksi asutuspolitiikka kosketti voimakkaasti myös metsäteollisuutta suurmetsänomistajana ja harjoitetun politiikan kärsijä-

osapuolena. Molemmat kirjoittajat ulottavat tarkastelun myös henkilötasolle. Johtohenkilöiden rooli tuleekin havainnollisesti esiin.

Näin laaja-alaisia tutkielmia ei olisi mahdollista tehdä, ellei käytettävissä olisi runsaasti jo ennen julkaistua tutkimuskirjallisuutta. Teokset ovatkin synteesejä, joissa aikaisempaa kirjallisuutta ja Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton – nykyinen Metsäteollisuus ry. – ja muita arkistoaineistoja käytetään rinnakkain.

Vaikka Aunesluoman tutkimusperiodi on lyhyempi, Suomen ja metsäteollisuuden olosuhteet muuttuivat rajusti juuri tarkastellulla kymmenvuotijaksolla. Tähän mahtuvat talvisota, välirauha, jatkosota ja jälleenrakennuskausi suurvaltapoliittisine mullistuksineen.

Tutkimus muun muassa vahvistaa sen kuvan, että Suomen metsäteollisuusjohtajat tunsivat suurta vastenmielisyyttä Natsi-Saksaa kohtaan, jonka politiikka suuntautui kaikkia niitä vapaan talouden periaatteita vastaan, joita vuorineuvokset pitivät tärkeinä. Talvisodan jälkeen Saksan etupiiriin oli kuitenkin alistuttava. Jopa anglofiilinä tunnettu Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton asiamies Axel Solitander vääntäytyi vuonna 1940 realiteettien edessä Saksan-kaupan puolestapuhujaksi.

Aunesluoma ei täysin hyväksy sitä yleistä viisautta, jonka mukaan sodan olosuhteissa metsäteollisuus muodostui jollakin tavoin toisarvoiseksi teollisuudenalaksi. Hän korostaa, että pääasiassa metsäteollisuus edelleen hankki Suo-

melle ne resurssit, joilla välttämätön tuonti maksettiin, minkä lisäksi ala tuotti runsaasti tarvikkeita sekä sodankäyntiin että kotirintaman kulutukseen. Hän korostaa, että vuodesta 1940 alkaen Saksa oli valmis ostamaan kaikki metsäteollisuustuotteet, joita Suomi tarjosi. Metsäteollisuuden tuotannon ja viennin lasku johtui osittain siitä, että Suomi pyrki passiiviseen kauppataaseeseen Saksan kanssa, toisin sanoen vältti luotottamasta Saksan sodankäyntiä. Metsäteollisuuden johtajat olivat myös tärkeässä asemassa sota-ajan hallinnossa ja politiikassa. Metsäteollisuuden keskeinen asema korostuu erityisesti jälleenrakennuksen kaudella.

Jensen-Eriksenin tutkimusperiodi tunnetaan maailman taloushistoriassa taloudellisen kasvun ”kultaisena aikakauteena”. Sekä sisäpoliittiset että kansainvälispoliittiset olosuhteet olivat tänä aikana suhteellisen vakiot, ainakin verrattuna 1940-lukuun. Ehkä tärkein olosuhdemuutos metsäteollisuuden kannalta oli Suomen kauppapolitiikan siirtymä protektionismista kohti avointa taloutta 1960-luvun alusta lükien. Kirjoittajan perehtyneisyys Suomen silloin tärkeimmän vientimaan Britannian kauppapolitiikkaan laajentaa kirjan perspektiiviä.

Jensen-Eriksenin tarkastelee seikkaperäisesti metsäteollisuuden roolia Suomen läntisissä integraatoratkaisuissa. Entuudestaan tiedettiin, että Suomessa metsäteollisuus oli vapaakaupan tärkein puoltaja, sillä länsivienti oli sille elinehto. Jensen-Eriksenin tutkimus kuitenkin osoittaa metsäteolli-

suuden toimineen asiassa paljon intensiivisemmin kuin julkisen esiintymisen valossa näytti.

Mielenkiintoinen anti muodostuu tiedoista, jotka koskevat metsäteollisuuden niin sanottua teollista diplomatiata eli kansainvälisiä kartelleja. Tutkimus myös vahvistaa aikaisempaa kuvaa, jonka mukaan kartelli oli teollisuusjohtajille itsestäänselvyys, kunnes toisen maailmansodan jälkeisellä kaudella käsitys kilpailusta etevämpänä markkinamuotona vähitellen sai jalansijan myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Tärkeimpiä olivat pohjoismaiset kartellit eli Scan-järjestöt. Tämän jälkeen tulivat neuvottelut länsi-eurooppalaisten ja kanadalaisten kilpailijoiden kanssa. Tutkija toteaa kuitenkin, että kartellit eivät muodostuneet lähestulkoonkaan kattaviksi edes pohjoismaiden suhtein.

Jensen-Eriksen torjuu jyrkästi käsityksen, että Suomen talouspolitiikka olisi ollut metsäteollisuuden etuja ja vaatimuksia myötäilevää. Pääinvastoin, sodanjälkeisen ajan hallituspuolueet suhtautuivat lähinnä kielteisesti metsäteollisuuden vaatimuksiin. Teollisuusjohtajien keskuudessa hallitusten politiikka herätti ärtymystä. Arkistolähteistä ilmenee esimerkiksi, että metsäteollisuus meni ”vapaaehtoisin” suhdannemaksujärjestelyihin vain pakon edessä. Teollisuus olisi halunnut hyväksyä vain sellaiset suhdannetalletukset, jotka sittemmin palautetaan samoille yrityksille. Metsäteollisuuden kannalta talouspolitiikassa kysymys oli pikemminkin siitä, että se salli teollisuuden toimia

juuri ja juuri kannattavasti.

Vaikka tutkija näyttää hyväksyvän metsäteollisuusjohtajien poliittiset näkemykset, hänen arvionsa metsäteollisuuden yritysstrategioista on hyvin kriittinen. Investoinnit tuottivat heikosti. Runsaiden raaka-ainevarojen ja energialähteiden turvin toimivat yritykset tuottivat bulkkituotteita yrittämättäkään minkäänlaista tuotekehitystä. Ensimmäinen ”Euroopan valloitus” 1960-luvulla oli katastrofi.

Jensen-Eriksen omistaa runsaasti huomiota metsäteollisuusjohtajien yleispoliittiseen toimintaan. Teos antaa havainnollisen kuvan siitä, miten vastenmielinen henkilö Urho Kekkonen useimmille heistä oli. Mutta kun Kekkonen oli vakiinnuttanut valta-asemansa, hänet tunnustettiin realiteettina. Metsäteollisuudella oli vähän poliittisia ystäviä. Karsaimmin suhtautuivat kommunistit ja muut vasemmistoradikaalit. Mutta yleisemminkin työläis- ja talonpoikaispiirejä edustaneet poliitikot suhtautuivat alan teollisuusjohtajiin vähintäänkin varauksellisesti. Tutkija kuvailee metsäteollisuuden vuorineuvosten hämmennystä, kun he 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa jouduivat radikaalien räikeän propagandahyökkäyksen kohteiksi.

Jensen-Eriksen käsittelee myös metsäteollisuuden ja laajemminkin teollisuuden vaalirahoitusta. Teollisuus rahoitti ensisijaisesti ehdokkaita, joiden tiedettiin tukevan sen näkökantoja, käytännössä ennen muuta kokoomusta. Mutta teollisuus tuki myös Kekkonen vaalityötä, koska tiedettiin, mi-

ten hän suhtautui tuen eväisiin. Kun vaalirahoituksen korkein päämäärä oli kommunistin torjuminen, suunnattiin rahoitusta myös maalaisliittokeskustapuolelle ja sosiaalidemokraateille skogilaisia lukuun ottamatta, vaikka näiden suhtautumista teollisuuden vaatimuksiin pidettiin kielteisenä.

Tapani Paavonen